

tius quam physicum, quo id facit. Interdum proprie agendo ac movendo, ut in bonis, interdum sinendo ac permittendo, ut in malis. Quod spectat ad illam infinitam Dei sapientiam, qua prænoscit quid causa libera in quacumque occasione, et cum quibuscumque circumstantiis operatura sit; quod amplius exponere non est hujus loci. Illud solum adverto, cum Deus concurrat cum voluntate creata ad actum malum, non proprie uti voluntate ad illum actum (absit enim quod Deus illum actum intendat), sed utitur voluntate sic male agente ad aliquod bonum, quod pertinet et ad perfectum dominium, et ad infinitam Dei bonitatem et sapientiam.

60. *Creaturæ actio qualiter ad dominium Dei pertineat.* — Ex quo tandem intelligitur, non semper actionem creaturæ pertinere ad usum positivum dominii Dei, sed partitione utendum esse; nam quatenus illa actio est a Deo, pertinet proprie ad usum dominii ejus, quia ex ejus potestate et libertate pendet; quatenus vero est a voluntate creata, si sit bona, et conformis voluntati Dei, erit etiam ex positivo usu dominii ejus, quatenus illam imperat vel ad illam movet. Si vero sit mala, erit tantum ex usu negativo, quia nimirum illam non impedit, cum possit.

SECTIO III.

Quomodo comparetur concursus Dei ad actionem causæ secundæ, et ad subjectum ejus.

1. *Dubitandi utrinque ratio.* — Multa in hoc titulo comprehenduntur, quæ necessaria sunt ad declarandum exactius quid sit hic concursus Dei, possuntque ex dictis in sectione præcedenti, absque opinionum et argumentorum multitudine, breviter expediri. Primum est, an concursus Dei et creaturæ sint una actio, vel plures. Nam quod sint plures, indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quo censetur prior Dei concursus quam creaturæ. Quod vero sit una, videtur convincere, tum immediatus influxus Dei in actionem ipsam creaturæ, tum quod ad actionem non est actio.

Actionem causæ primæ et secundæ unam esse.

2. Atque hæc posterior pars est sine dubio vera, eamque expresse docet D. Thomas, 1 p., q. 103, art. 5, ad 2, ubi simul respondet ad primam rationem dubitandi a nobis positam, dicens: *Una actio non procedit a duobus agentibus (supple totalibus) unius or-*

dinis; sed nihil prohibet quod una et eadem actio procedat a primo et secundo agente. Adde: Imo necessarium est, quia ab utroque essentialiter et immediate in suo genere pendet. Idem habet D. Thomas, 3 cont. Gent., cap. 70; et Ægid., in 2, dist. 1, quæst. 2, art. 6; et ibi Capreol., q. 2, art. 3, ad arg. Durand. cont. 6 concl. Denique ab hac sententia nullus, qui recte sentiat de divino concursu, in re dissentit; tamen ut intelligatur diversitas quæ esse potest in modo explicandi, adverto de actione Dei transeunte duplicem esse opinionem.

3. *Actio qua Deus concurrat, num immanens, an transiens.* — Quidam asserunt actionem Dei nunquam esse formaliter transeuntem, sed solam Dei voluntatem esse actionem ejus, eam vero actionem quæ in extrinsecam materiam transit, non comparari ad Deum ut actionem, sed ut effectum actionis ejus; juxta quem loquendi modum distinguuntur maxime actio Dei et actio creaturæ, tanquam res increata et creata. Nihilominus tamen verum est, etiam juxta hanc sententiam, actionem creaturæ per seipsam immediate manare non solum a causa secunda, sed etiam a virtute, vel actione interna Dei, sive illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda sit actio, sive effectus ejus, quod ad nomen pertinere potest. Unde ad tollendam æquivocationem, dici potest in ea opinione, concursus internus Dei distingui ab actione creaturæ; concursus autem externus seu transeuntem esse idem cum actione causæ secundæ, sive in illa sit per modum actionis, sive per modum primi effectus. Alia opinio et verior est, quam supra defendimus, actionem transeuntem, et manantem a Deo, esse vere actionem Dei, voluntatem autem ejus potius concurrere per modum principii; atque ita tum in re, tum in modo loquendi, est evidens unam et eandem esse actionem causæ primæ et secundæ.

4. *Deus est causa omnium effectuum et actionum creaturæ.* — Quod ita ulterius demonstrato, quia si in illo effectum sunt duæ actiones, una solius Dei, et altera causæ secundæ, terminata ad unum et eundem effectum, interrogo an actio causæ secundæ sit a sola illa, et non a Deo per se et immediate. Et hoc dici nullo modo potest; alias sequitur, effectum solum causæ secundæ fieri a prima, non tamen actionem ipsam; consequens est omnino falsum, et incidens in opinionem Durandi supra tractatam. Et ideo D. Thom. et

alii Theologi non solum docent esse Deum causam per se immediatam in suo ordine omnium effectuum creaturarum, sed etiam omnium actionum, et ita etiam loquitur Scriptura, cum Deo tribuit omnes operationes et motus creaturarum; et Joannis 1 dicitur: *Sine ipso factum est nihil*; actio autem creaturæ ut sic aliquid est; non ergo fit sine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturæ in re non est aliquid distinctum ab effectu ejus; et sic necesse est ut ab eisdem causis manent, quia sunt idem. Vel est modus ex natura rei distinctus ab effectu. Et sic habet aliquam rationem realem, quam necesse est immediate pendere a Deo, eadem vel majori ratione qua cætera entia per participationem; quia illud esse, quod habet secundum modum suum, est esse diminutum et participatum, ac proinde per se pendens a primo ente. Si vero dicatur actionem causæ secundæ non esse a sola illa, sed simul esse per se et immediate a prima causa, ergo est una et eadem actio utriusque causæ, quod intendimus; et superflua est alia distincta actio, quæ sit a sola causa prima ad eundem effectum, quia per priorem actionem sufficienter influit in illum in suo ordine.

5. *Actio causæ secundæ per seipsam a Deo pendet.* — Dicetur fortasse actionem causæ secundæ esse etiam a prima, tamen diverso modo; nam a secunda est immediate per seipsam, a prima vero est per aliam actionem propriam solius Dei, transeuntem etiam et extra Deum existentem; ita enim loquimur nunc. Sed hæc multiplicatio actionum impertinens est, et contra omnem rationem philosophicam; nam ad actionem transeuntem non est alia actio, præsertim etiam transiens; alioqui in infinitum procedemus. Petam enim de illa priori actione, quæ dicitur esse a solo Deo, an sit per aliam actionem etiam transeuntem, vel per seipsam. Si per aliam, procedemus ulterius, et sic in infinitum; si per seipsam, idem dicetur melius de prima actione, quæ, sicut per se fluit a causa secunda, ita per se etiam fluat a prima, quia nulla est repugnantia, quod per se fluat ab utraque, cum sint diversi ordinis, ut D. Thomas supra dixit. Nec major assignari potest in hoc, quod per seipsam procedat a prima causa, quam in eo, quod procedat per aliam actionem; imo hoc posterius multo magis repugnat, nam est contra rationem actionis ut sic esse terminum alterius actionis. Relinquitur ergo ut concursus Dei ad extra nihil aliud

sit quam ipsamet actio causæ secundæ, ut per se et immediate fluens a prima.

Sitne actio causæ secundæ ab actione primæ.

6. Atque hinc facile expeditur aliud punctum ad hanc sectionem pertinens, scilicet, an actio causæ secundæ dici possit fieri, manare, aut esse a concursu vel actione causæ primæ, vel e converso actionem causæ primæ causare actionem causæ secundæ. Videntur enim omnes auctores ita loqui, idque videtur pertinere ad universalem influentiam causæ primæ. Item actio creaturæ est a Deo; ergo pendet ex actione Dei. Denique hac ratione divina actio est prior natura quam actio creaturæ.

7. Dicendum vero est cum Capreolo, in 2, dist. 1, q. 2, art. 3, ad 7 Aureoli contra sextam conclusionem, actionem Dei posse sumi pro actu immanente, seu volitione ipsius Dei, vel pro actione exteriori. Priori modo procedunt recte argumenta facta. Quo sensu non solum actio causæ secundæ, sed etiam actio transiens causæ primæ, et quando operatur cum creatura, et quando sola operatur, procedit et pendet ab actione interna ipsius Dei. Et eodem sensu videtur sumendum quod D. Thomas ait, in 3, d. 23, q. 3, a. 1, actiones omnium secundorum agentium fundari super actione primi agentis, quia omnes fundantur aliquo modo in divina voluntate. Tamen jam in superioribus diximus, hunc actum internum voluntatis Dei non habere propriam rationem actionis, quæ dicit fluxum et tendentiam ad terminum, sed habere potius rationem principii, quia vel est ipsa omnipotentia Dei, vel, si ratione distinguantur, habet se ut applicans omnipotentiam Dei ad agendum.

8. Posteriori autem modo, exterior actio Dei et creaturæ una et eadem est, ut diximus. Et ideo secundum eam rationem, non potest actio creaturæ manare aut pendere proprie ab actione Dei, neque e converso actio Dei potest proprie causare actionem creaturæ, quia idem non causat seipsum, nec pendet a seipso. Item, quia actio ut actio solum est causa sui termini, et non est causa nisi per modum viæ; actio autem Dei non est via ad actionem creaturæ, sed ad effectum, neque actio est terminus actionis. Ad universalem igitur influxum primæ causæ solum spectat, ut omnis actio causæ secundæ procedat a voluntate et potentia ipsius primæ causæ, non vero quod procedat per aliam actionem externam, sed

potest procedere per seipsam immediate a voluntate seu virtute Dei. Unde quando actio creaturæ dicitur pendere ex influxu vel concursu Dei, vel sumitur concursus pro immanente et interno actu, quatenus influit in actionem externam; vel locutio non debet sumi transitive (ut sic dicam) nisi secundum rationem. Proprius enim dicitur actionem creaturæ esse etiam a Deo, et ut sic esse ipsum concursum Dei ad actionem causæ secundæ, a qua non est aliud secundum rem, sed tantum secundum rationem vel respectum.

Sitne ordo naturæ inter actionem causæ primæ et secundæ.

9. Hinc rursus dissolvitur facile tertium punctum sæpius tactum, de prioritare naturæ inter actionem Dei et actionem creaturæ. Est enim distinguendum primo de actione interna et externa, ut loquamur cum multis, in sensu dicto. Secundo, de prioritare naturæ; nam quædam est quæ consistit in propria causalitate, et dependentia unius ab alio; alia, quæ solum consistit in majori quadam dignitate, vel universalitate, independentia, aut alia proprietate simili. Comparando ergo actionem creaturæ ad internam Dei actionem, clarum est actionem Dei esse priorem natura utroque modo, scilicet, et dignitate, et causalitate; nam hoc modo actio creaturæ vere pendet ab actu Dei. In hoc autem sensu non solum actio creaturæ ut sic, sed etiam ipsamet actio Dei exterior, est posterior natura quam interior actio Dei, nam vere causatur ab illa. Et hoc sensu fere loquuntur auctores, cum dicunt actionem causæ primæ esse priorem natura actione causæ secundæ secundum causalitatem, ut patet ex Capreolo supra. Neque obstat quod actio Dei hoc modo non solum natura, sed etiam tempore et æternitate est prior actione creaturæ, quia in his locutionibus non consideratur actio Dei interna secundum solam entitatem absolutam ejus, sed ut connotat actualem influxum in creaturam. Quomodo dicunt multi, creationem activam esse ex tempore, etiamsi realiter sit immanens, quia actualis influxus quem connotat, est temporalis; et sub ea etiam ratione dicitur esse prior natura, etiamsi sit simul tempore cum effectu.

10. At vero loquendo de actione externa, tam Dei quam creaturæ, sic non potest una dici prior natura quam alia, prioritare causalitatis, quia, ut ostensum est, cum sint una

et eadem actio, non potest inter eas intercedere vera causalitas. Nihilominus tamen distinguendo secundum rationem illam actionem, ut est a causa prima, vel ut est a secunda, dici potest per prius ac principaliter esse a prima quam a secunda; et simili modo dicitur causa prima prius natura influere in illam actionem quam secunda. Primo, quia causa prima altior est, et nobiliori magisque independenti modo influit in effectum. Secundo, quia causa prima respicit per se primo actionem illam sub quadam universaliori ratione; nam causa prima influit in quemlibet effectum vel actionem, ex eo præcise quod aliquid entitatis participat; causa autem secunda semper influit sub aliqua posteriori, magisque determinata ratione entis. Unde fit tertio, ut influxus causæ primæ ex se et ex suo genere dicatur etiam prior subsistendi consequentia, quam inter prioritates naturæ Aristoteles posuit: nam influxus causæ primæ absolute non pendet a causa secunda, sed quantum ex suo genere potest esse sine illa, non vero e converso. Atque ad hunc modum explicuit hanc prioritatem seu subordinationem Cajet., 1 part., quæst. 14, art. 13; et insinuat Scotus, in 1, dist. 39, et in 2, dist. 37.

11. *Explicatur quædam propositio ex lib. de Caus. excerpta.* — Atque eisdem modis exponitur illa locutio lib. de Caus., proposit. 4, quæ talis est: *Causa prima prius agit in causatum, et vehementius ingreditur ipsum;* ubi D. Thom. etiam in Commentario eandem interpretationem adhibet, adjungens ex Proclo, *causam primam prius influere, quia causa secunda non agit nisi virtute ejus.*

In quo subjecto sit concursus causæ primæ.

12. Quartum punctum huc spectans est, an concursus causæ primæ recipiatur in secunda, vel in effectu ejus. Quæ interrogatio solum habet locum in concursu transeunte; nam immanens non recipitur in subjecto, sed est ipsa volitio Dei subsistens. Ut ergo abstrahamus ab opinionibus, formaliter respondendum est juxta dicta, concursum Dei in eo subjecto esse, in quo est actio causæ secundæ. Patet, quia in re non distinguuntur; ergo nec subjecto discipi possunt. Quocirca, si omnis actio causæ secundæ est in ipsa, ut quidam volunt, in eadem erit concursus causæ primæ, et per illam transiet ad effectum vel ad passionem seu fieri effectus, eo modo, quo (juxta illam sententiam) agens

media actione quam in se recipit, influit passionem in aliud. Juxta veriorum autem doctrinam, quæ docet actionem transeuntem esse in passo, et in agente immanentem, dicendum est, concursum Dei in actionem transeuntem non esse aliquid in causa secunda receptum, sed in passo; concursum vero ad actionem immanentem recipi in ipso agente, quatenus in eo recipitur actio ejus. Et utraque pars constat satis ex dictis, neque novam continet difficultatem.

SECTIO IV.

Quomodo Deus præbeat concursum suum causis secundis.

1. Declaravimus hactenus an sit, et quid sit concursus Dei cum causis secundis; nunc superest ut exponamus quomodo Deus tribuat vel offerat hunc concursum causis secundis. Simulque declarabitur quomodo causa prima et secunda conveniant et conjungantur ad eundem effectum et eandem actionem efficiendam. Neque est difficultas in conjunctione quasi locali seu per indistantiam aut præsentiam entitatum; sic enim facile intelligitur Deus ratione suæ immensitatis conjungi posse omnibus causis secundis ad operandum cum illis, quia est intime præsens per essentiam in omnibus illis, et in omnibus effectibus et actionibus earum.

Questionis difficultas aperitur.

2. Sed difficultas est de conjunctione ad causandum unum et eundem effectum, eandemque actionem; nam quando duæ causæ conveniunt ad eandem actionem efficiendam, vel casu et contingenter concurrunt, vel ex instituto ac per se. Prior autem ex his modis non potest attribui concursui causæ primæ cum secunda, tum quia hoc repugnat perfectioni divinæ providentiæ et operationis; tum etiam quia alias non esset subordinatio per se in causa secunda ad primam, vel omnis operatio causæ secundæ casu et per accidens eveniret. Posterior item modus habet difficultatem, quia si duæ causæ ex instituto conveniunt ad eandem operationem, vel id est quia ambæ subordinantur alicui superiori, quæ illas simul applicat, quod hic locum non habet, ut per se constat; vel quia ambæ sunt natura sua determinatæ ad ita operandum hic et nunc, quod hic etiam dici non potest, quia nec causa prima est sic determinata natura sua, nec causa secunda, sal-

tem ad individuum effectum, vel actionem; vel quia una ex peculiari intentione sua determinat effectum et actionem efficiendam, et consequenter determinat etiam aliam causam ad cooperandum eidem actioni. Et hic modus non videtur posse hic habere locum, quia nec causa secunda potest ita determinare primam, ut per se notum videtur, neque e converso potest ille modus agendi tribui causæ primæ respectu secundæ, tum quia alias causa prima moveret et applicaret secundam ad agendum, quod negavimus; tum etiam quia alias determinatio actionis nullo modo esset a causa secunda, quod omnes negant; tum denique quia alias causa secunda nihil aliud agere posset, nisi id quod agit, quia ad nihil aliud habet concursum Dei, sine quo nihil agere potest.

Resolvitur quæstio quoad causas naturales.

3. *Quare dicatur Deus cum causis necessario agentibus concurrere per modum naturæ.*

— Hæc difficultas respectu causarum secundarum naturaliter agentium facillime expediri potest, advertendo, absolute et simpliciter loquendo, Deum voluntate sua præbere hunc concursum causis secundis; nam agit ut intellectualis causa, quæ a nullo potest absolute cogi, aut necessitari ad agendum; nihilominus tamen secundum quid dici, concurrere ad modum naturæ. Idque duplici ratione, primo, quia in concurrente sese accommodat naturis rerum, et unicuique præbet concursum virtuti ejus accommodatum; secundo, quia postquam decrevit causas secundas efficere et conservare, infallibili lege cum eis concurrat ad earum operationem, quæ lex si absolute sumatur, nullam supponendo particularem et definitam Dei voluntatem, non inducit necessitatem, sed solum est quasi debitum quoddam connaturalitatis. Unde interdum Deus dispensat in ea lege negando hujusmodi concursum. At vero, supposita efficaci voluntate Dei concurrenti cum hac causa ad hanc actionem hic et nunc, jam ex necessitate prodit actio tali tempore et loco, tam a causa secunda quam a prima; sed respectu secundæ est necessitas naturalis; respectu autem primæ est tantum necessitas ex suppositione, seu immutabilitatis.

4. Hoc ergo supposito, facile explicatur modus quo prima causa præbet concursum suum his causis secundis; nam Deus ex æternitate sua, sicut decrevit has res producere et non alias, et hoc tempore, et cum hoc or-

dine, et cum his motibus, etc., et non alio modo, ita etiam decrevit cum eisdem rebus concurrere ad earum actiones juxta capacitatem earum. Et quia, sicut scientia Dei est distinctissima et in particulari de omnibus, ita et voluntas distincte et in particulari omnia decernit, et ad singula descendit juxta uniuscujusque capacitatem et indigentiam, ideo in præbendo hoc concursu, ex æternitate etiam decrevit in particulari concurrere cum hac causa tali tempore, tali loco, et circa tale subjectum, ad talem actionem et effectum in individuo, et in tali tempore ad aliam, et sic de omnibus. Dico autem semper, *ad talem actionem*, quia non satis esset determinatio ad unum numero effectum, eo quod possit idem effectus fieri per diversas numero actiones, vel fortasse etiam specie; determinando autem actionem, consequens est ut necessario determinetur effectus, quia non potest eadem actio numero tendere ad alium terminum, nisi ad illum cum quo identificatur.

5. *Ut non casu concurrat causa prima cum causis necessario agentibus.* — Atque hinc fit primo, causam primam et secundam convenire non casu, sed per se et ex instituto ad eandem actionem efficiendam, quod maxime provenit ex modo operandi primæ causæ, seu ex scientia ejus et providentia. Neque ad hoc est necessaria alia motio causæ secundæ, sed sola hæc voluntas Dei quasi præparantis et offerentis concursum juxta leges suæ divinæ sapientiæ et providentiæ. Addendum est tamen hanc determinationem concursus, quantum ad duo, habere fundamentum in natura causæ secundæ. Primo etenim, quia est talis virtutis, ideo decrevit Deus dare illi concursum talis speciei, et quoad hoc, ut supra notavi, dicitur determinare concursum Dei quoad specificam rationem, non quia absolute determinet voluntatem Dei ad dandum talem concursum in specie, sic enim solus Deus se voluntarie determinat, sed quia est objectiva ratio postulans talem concursum. Secundo, ad eundem modum, quia talis causa est naturaliter agens, ideo etiam Deus absolute et definite vult cum illa concurrere. Et quoad hoc dici potest eodem sensu causa secunda determinare concursum primæ quoad exercitium, quia natura sua hic et nunc determinate postulat exercitium talis actionis. At vero determinatio quoad hanc individuum actionem et effectum non videtur posse fundari ullo modo in causa secunda, nam eadem numero hic et nunc in hoc subjecto potens est ad plu-

res effectus numero distinctos producendos, nec magis postulat concursum ad unum quam ad alium; et ideo determinatio concursus et actionis quoad hanc partem, soli primæ causæ tribuitur, ut probabiliter docuit Gregor., in 1, dist. 17, quæst. 4, art. 2, ad 7, et supra dictum est.

6. *Causæ naturales dum hoc agunt etiam in sensu diviso nil aliud facere possunt.* — Secundo sequitur ex dictis has causas naturaliter agentes in eo instante vel tempore quo agunt, simpliciter pensatis omnibus, nihil facere posse nisi illam rem in specie et in individuo, quam faciunt. Et de specie quidem est res clara, quia habent virtutem determinatam ad talem effectum in specie; determinatam (inquam) vel simpliciter, ut in causis particularibus et univocis, vel saltem hic et nunc circa hanc materiam sic dispositam, vel cum aliis causis simul concurrentibus. De individuo vero id probatur ratione superius facta, quia, licet naturale agens habeat potentiam activam plurium effectuum in individuo, tamen illa potentia per se sola est insufficientis sine concursu Dei; et ideo, si illum non habet, non constituet rem in potentia proxima, sed remota ad agendum; sic enim ignis privatus concursu Dei non dicitur simpliciter potens, imo absolute dicitur impotens ad sic calefaciendum. Sic igitur, quia hujusmodi causæ tantum habent paratum concursum Dei ad unum numero effectum, solum illum possunt absolute facere potentia nimirum proxima, quæ includit, non tantum nudam facultatem agendi, sed etiam omnia prærequisita ad operandum.

7. *Qui concursus divinus ad posse, qui ad agere requiratur.* — Dices: concursus est ipsa actio; actio autem non requiritur ad posse, sed ad agere; ergo concursus non requiritur ad posse. Respondeo, aliud esse loqui de concursu ipso in se et in actu secundo, de quo procedit objectio, et quantum ad id recte concludit; aliud vero esse loqui de concursu in actu primo, et in proxima applicatione, quo modo dicimus requiri ad posse simpliciter; qui concursus non consistit in actione, sed in divina virtute seu voluntate, ut proxime applicata, et quasi conjuncta in tali tempore cum causa secunda ex vi sui æterni decreti, ad concurrentem cum illa; quam alii etiam vocant præparationem seu oblationem concursus.

8. *Concursus Dei multiplex pro causarum secundarum varietate.* — Tertio, infertur obi-

ter ex dictis, concursum Dei non esse unum et eundem cum omnibus causis secundis, sed variari juxta diversitatem causarum secundarum; quia Deus ita cum illis concurrat, ut sese accommodet unicuique juxta ejus indigentiam. Et ideo, sicut ad effectus numero diversos tribuit concursus numero distinctos, ita ad actiones specie diversas, concursus tribuit specie distinctos. Et confirmatur aperte ex supra dictis, nam concursus Dei ad extra non est aliud quam ipsa actio, et ad eundem intrinsecum terminum tendit; ergo pro varietate actionum erit etiam varius concursus. Non potest ergo vere dici esse eundem concursum Dei ad omnes actiones causarum secundarum, nisi sit sermo, vel de concursu interno seu voluntate, qua Deus concurrat, vel de identitate solum proportionali, quoad modum et generalem rationem, ob quam omnes causæ secundæ indigent concursu, scilicet, quia sunt entia et agentia per participationem.

9. *Deus se solo aliter ac cum causa secunda in effectum influit.* — Imo hinc etiam licet obiter inferre, aliter Deum influere respectu ejusdem effectus, si se solo illum efficiat, aliter cum causa secunda; quia cum se solo agit, adhibet influxum per se sufficientem ad effectum; cum vero concurrat cum causa secunda accommodat talem activitatem, quæ per se sola non sufficeret sine causa secunda, quod est manifestum ex dictis, quia non vult agere nisi ea actione quæ sit communis causæ secundæ. Quamvis autem ille idem effectus posset esse a solo Deo, et ideo influxus Dei ad talem effectum absolute et secundum se possit esse sine causa secunda, tamen talis actio, quæ est a causa secunda, non potest esse sine illa, et ideo neque concursus, quem Deus præbet ad talem actionem, est solus absolute sufficiens ad effectum, sed tantum in suo genere. Cujus oppositum videtur opinari Cordub., quæst. 53, dub. 4; tamen, si attente legatur, in re non discrepat. Satis ergo ex his constat, quomodo Deus præbeat concursum suum naturalibus agentibus.

Tractatur et explicatur difficultas in agentibus liberis.

10. Habent autem quæ diximus, summam difficultatem in agentibus liberis; quia si prima causa eodem modo determinat illis concursum, quo cæteris agentibus, non magis erunt indifferentia in usu suarum actionum

in particulari et in potestate proxima, quæ includit omnia prærequisita ad operandum, quam cætera agentia, et ita nunquam habebunt usum et exercitium libertatis. Antecedens declaratur quoad utramque partem, nam Deus ut causa prima per voluntatem suam conjungitur causæ secundæ ad cooperandum illi, quæ voluntas est æterna, et præveniens causam secundam; est autem absoluta et efficax, nempe qua Deus vult talem effectum esse, quia Deus per solam hanc voluntatem ad extra operatur; sed hæc voluntas secum trahit ad operandum causam secundam, ita ut non possit illi resistere; ergo ex hac parte determinatur ad unum quoad exercitium, a causa prima, causa secunda, etiamsi libera sit. Et confirmatur hoc, nam ut duæ causæ liberæ per se ac certa lege concurrant ad unum opus, non satis est unius propositum et voluntas præveniens, nisi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quo vult; ergo si in præsentī concursu solum præcedit voluntas Dei, qua efficaciter vult concurrere cum causa secunda ad talem effectum, ut effectus per se sequatur, necesse est voluntatem illam Dei habere efficacitatem in causam secundam liberam, ut illam secum trahat ad operandum; et ita tollitur indifferentia in exercitio actionis. Rursus, cum Deus per illam voluntatem definit concursum dandum, ad unam tantum rem illum definit, quia non vult plures effectus, sed unum tantum; ergo ex hac parte tollitur etiam indifferentia quoad specificationem seu varietatem actionum. Et confirmatur, nam dictum est, primam causam definire concursum suum ad individuum et singularem effectum; quæ necessitas etiam habet locum respectu causæ secundæ liberæ, quia non potest ipsa eligere unum individuum actum præ aliis ejusdem speciei.

11. *Varie Doctorum sententiæ.* — In hac difficultate explicanda multa scribunt Scholastici Doctores. Et quidam eorum admittere plane videntur totum id, quod in difficultate tacta supponitur de modo quo Deus per voluntatem suam præbet hunc concursum causis secundis. Quod maxime videntur sentire Scotus, in 1, dist. 39, § *Viso de contingentia*, et dist. 41, § *Primum istorum*, et § *Sed contra*, et dist. 47, in fine, et Quodlib. 14, liter. S, et sequuntur Scotistæ, præsertim Bassol., in 1, dist. 38, art. 2, et dist. 39, art. 2; et Maïronis, dist. 38, q. 1, art. 4, et q. 3; Richard. etiam, d. 38, art. 1, quæst. 5, idem supponere videtur, dum ait, Deum in sua vo-